

УДК 374.7.091.2:7.012]:001.89

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-1-49>**Анатолій БРОВЧЕНКО,***orcid.org/0000-0001-8772-0999*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри дизайну

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) *brovchenko_a@ukr.net***ДИЗАЙН-ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЯК НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ПРОБЛЕМА**

У статті висвітлюються результати досліджень проблеми формування підсистеми дизайн-освіти дорослих в Україні. В ній вказується, що неінституалізована неформальна освіта дорослих є гнучкішою за формальну і вона стає своєрідним освітнім трендом у світі. Вона швидко реагує на потреби дорослих і ринку праці; дає людині право вибору – де, коли, в якому обсязі та в який спосіб отримувати необхідні знання, уміння, досвід. Дані досліджень засвідчують, що в Україні сформувався ринок неформальної дизайн-освіти і вона є найбільш затребуваною і ефективною. Дизайнери надають їй перевагу через більшу відповідність потребам ринку. Автор вважає, що ключовим і ефективним складником такої освіти має стати мережа дизайн-центрів освіти дорослих, та багатопрофільних дизайн-центрів з дизайн-відділеннями, при яких діятимуть дизайн-студії, дизайн-гуртки, дизайн-курси, дизайн-тренінги. Він зазначає, що практика показала затребуваність таких центрів, оскільки вони здатні швидко адаптуватися до нових викликів і активно використовуватися для інноваційних проєктів у сфері дизайн-освіти. Діяльність центрів освіти дорослих, завдяки широкому спектру послуг, розмаїтості освітніх пропозицій, зв'язкам з різними інституціями, сприяє посиленню освітнього і соціально-культурного потенціалу та розвитку громад і регіонів; зростанню конкурентоспроможності окремої особистості, й держави загалом. Він наводить приклади успішної діяльності таких центрів, з освітніми дизайн-програмами, на півдні і заході України – ЦОД Галицинівської ОТГ (Миколаївська обл.) і Яворівського району (Львівська обл.). Це майданчики де збираються люди, які хочуть навчатися і хочуть навчати. На думку автора, дизайн-центри можуть бути відкриті при регіональних відділеннях громадських організацій, зокрема таких як Національна спілка майстрів народного мистецтва України, спілка дизайнерів України, значний потенціал яких в цій справі зостається ще не реалізованим. Члени спілок можуть виступати в якості викладачів і учнів. Такі дизайн-центри допомогатимуть відкривати таланти людей та підтримувати традиції у регіоні, даючи можливість жителям заново відкрити себе та мати заробіток.

Ключові слова: неформальна освіта, дизайн-освіта дорослих, центри освіти дорослих, громади, громадські організації.

Anatoly BROVCHENKO,*orcid.org/0000-0001-8772-0999*

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Design

Kyiv Metropolitan University named after Boris Grinchenko

(Kyiv, Ukraine) *brovchenko_a@ukr.net***ADULT DESIGN-EDUCATION AS A SCIENTIFIC AND ORGANIZATIONAL PROBLEM**

The article highlights the results of research on the problem of forming a subsystem of design education for adults in Ukraine. It indicates that non-institutionalized informal education of adults is more flexible than formal education and it is becoming a peculiar educational trend in the world. It responds quickly to the needs of adults and the labor market; gives a person the right to choose where, when, to what extent and in what way to obtain the necessary knowledge, skills, and experience. Research data show that a market for informal design education has formed in Ukraine and that it is the most popular and effective. Designers prefer it due to greater compliance with market needs. The author believes that a key and effective component of such education should be a network of adult education design centers and multidisciplinary design centers with design departments, where design studios, design circles, design courses, and design trainings will operate. He notes that practice has shown the demand for such centers, as they are able to adapt quickly to new challenges and the specialists actively use it for innovative projects in the field of design education. The activities of adult education centers, thanks to a wide range of services, a variety of educational offers, connections with various institutions, contribute to strengthening the educational and socio-cultural potential and development of communities and regions; growth of the competitiveness of an individual personality and the state in general. He cites examples of the successful operation of the centers with educational design programs in the south and west of Ukraine, such as the Adult Education Center in

Halytsyniv Amalgamated Territorial Community (Mykolaiv Oblast) and in Yavorivsky District (Lviv Oblast). These are platforms where people who want to learn and want to teach gather. In the opinion of the author, one can open design centers at regional branches of public organizations, in particular, such as the National Union of Masters of Folk Art of Ukraine, the Union of Designers of Ukraine, whose significant potential in this matter remains unrealized. Union members can act as teachers and students. Such design centers will help to discover talents of the people and maintain traditions in the region, giving residents the opportunity to rediscover themselves and have an income.

Key words: non-formal education, adult design education, adult education centers, communities, public organizations.

Постановка проблеми. В сучасному світі, освіта і наука стають ключовими чинниками соціально-економічного розвитку країни. Швидкий розвиток технологій та економік спричиняє потребу якісного розвитку трудових ресурсів, віковий склад яких змінюється. Так, в Україні середня очікувана тривалість життя збільшується і в 2019 році складала 72,01 років (Войтюк Т. 2021). Разом з тим, літні люди становлять близько 25% від усього населення нашої країни, а рівень старіння в Україні є одним з найвищих у Європі. З 1 січня 2020 року в Україні зростає кількість років трудового стажу, які необхідні для призначення пенсії за віком (Що з роботою «у віці» в Україні. 2020). Така ситуація загострює необхідність в створенні умов для навчання і перенавчання дорослих людей. За статистичними даними загальна кількість дорослих, котрі навчаються, починає перевищувати сумарну кількість учнів в інституціях дитячої і юнацької освіти. Відповідно до соціальних прогнозів міжнародних організацій, у XXI ст. освіта дорослих відіграватиме все важливішу роль у контексті забезпечення сталого й збалансованого прогресу особистості і суспільства (Маслянікова І.В. 2020). Це кардинально змінює вимоги до системи освіти дорослих України, яка є складовою неперервної освіти. Така система повинна відкривати можливості для задоволення прагнення особистості до знань і краси або вдосконалення й розширення підготовки, безпосередньо пов'язаної з вимогами професійної діяльності разом із практичною підготовкою. При цьому, вона повинна зважати, що навчання дорослої людини має низку специфічних ознак і особливостей, які мають враховуватися в освітньому процесі за андрагогічною моделлю. Соціокультурне розуміння проблеми припускає, що в навчанні дорослі потребують взаємодії з іншими на рівні їхнього власного етапу розвитку і, що відповідні посередницькі інструменти та артефакти відіграють вирішальну роль у процесі навчання (Tusting, K., Barton D. 2003).

Сучасні тенденції розвитку освіти дорослих пов'язані передусім із посиленням її змістового (урізноманітнення форм, методів навчання) й організаційного (збільшення мережі закладів) відокремлення її від традиційної освіти, і створення

системи освіти дорослих (Маслянікова І.В. 2020). У такій, відокремленій, системі освіти дорослих важливою складовою має стати підсистема дизайн-освіти дорослих.

Аналіз досліджень. Дослідження пов'язані з визначенням оптимальних видів освіти дорослих в Україні, вирішенням їх науково-організаційних проблем проводило багато вітчизняних науковців. У своєму дослідженні Зеленін Ю. М. проаналізував та систематизував базові складові законодавчого регулювання освіти дорослих у системі освіти України та виявив основні аспекти сучасного розвитку освіти дорослих в Україні. Маслянікова І. В. окреслила актуальні проблеми освітнього простору дорослих у світовому масштабі та в українських реаліях. В своїй праці Аніщенко О. В. обґрунтувала актуальність і доцільність створення центрів освіти дорослих (ЦОД) як закладів неформальної освіти в Україні. Роль центрів освіти дорослих як ключових закладів неформальної освіти досліджувала Марчук А. Особливості діяльності центрів освіти дорослих досліджувала Волярська О. Загальним роблемам розвитку неформальної освіти дорослих присвячено праці Багринець М., Богів Е., Василенко О., Огієнко О., Павлик Н., Лук'янової Л.

Мета статті – з'ясувати оптимальні форми та підходи науково-організаційного забезпечення сучасної дизайн-освіти дорослих у системі неперервної дизайн-освіти України.

Виклад основного матеріалу. Дизайн перетворюється в універсальний вид людської діяльності, який інтегрує різноманітні знання з проектування компонентів будь-якого середовища, виробів, комунікації, інформаційних технологій чи послуг, які мають бути однаково доступні чи зрозумілі всім та відповідати вимогам спільного користування (Трейтяк А. 2017). Дизайнерських компетентностей потребують більшість сучасних професій. В Україні назріла потреба створення цілісної, ефективної системи неперервної дизайн-освіти, одним із важливих складників якої повинна стати підсистема дизайн-освіти дорослих. Створення ефективної моделі дизайн-освіти дорослих в Україні потребує врахування здобутків теорії та практики в цій сфері. В вітчизняній освіті дорослих законодавчо передбачено поєднання різних її

видів з метою навчання людини упродовж життя: формальної, неформальної, інформальної.

Будь-яка модель навчання дорослих, яка претендує на зразкову має зважати на самостійність (бажання взяти на себе відповідальність за процес навчання) навчання особистості, а також той факт, що більшість навчань в житті людей відбувається поза формальною освітою. Неінституціалізована неформальна освіта є гнучкішою за формальну, вона швидко реагує на потреби дорослих і ринку праці; дає людині право вибору – де, коли, в якому обсязі та в який спосіб отримувати необхідні знання, уміння, досвід (Марчук А. 2020).

Неформальна освіта (non-formal education) – професійно спрямована освіта, програми якої планують і здійснюють окремі особи чи організації з розширення спектру компетенцій та навичок здобувача. Неформальна освіта до цього часу була альтернативою або доповненням формальної освіти і надавалася за допомогою професійних тренінгів, інтернет-курсів, стажувань на робочому місці тощо. Тривалий час заклади формальної освіти не визнавали навчальні програми неформальної освіти, проте, за висновками науковців, саме неформальна освіта виступає сприятливим фактором активного розвитку регіонів (Лук'янова Л. Б. 2017: 103). Як показують результати досліджень проведених агенцією економічного розвитку PPV Knowledge Networks в рамках проекту «Моніторинг розвитку дизайну в Україні», найбільш затребуваною і ефективною є неформальна дизайн-освіта. За отриманими даними більшість українських дизайнерів-практиків не мають вищої дизайнерської освіти, а у тих дизайнерів, які мають формальну дизайнерську освіту вона недостатня для розуміння ними потреб ринку та ведення бізнесу. В дослідженні зазначається, що в Україні сформувався ринок неформальної дизайн-освіти. І дизайнери надають їй перевагу через більшу відповідність потребам ринку, гнучкість, швидкість. Ключовими її особливостями є: вузька спеціалізація під потреби компаній; навчання на основі практичних кейсів (Стан розвитку дизайну в Україні. 2019).

Важливим складником такої освіти є центри освіти дорослих. За визначенням Аніщенко О. В., центри освіти дорослих – це заклади неформальної освіти різних форм власності, що функціонують самостійно або на базі закладів формальної і неформальної освіти, закладів культури, громадських та інших організацій, соціальні підприємства з надання освітніх послуг, на які покладено здійснення освітньої, культурно-освітньої діяльності для різних категорій дорослих (Аніщенко О. В. 2018).

Створення і поширення центрів освіти дорослих як складової неформальної освіти відбувається

у багатьох країнах світу та стає своєрідним освітнім трендом, зумовленим необхідністю розширення сфери освітніх послуг для різних категорій дорослого населення. Діяльність центрів освіти дорослих, завдяки широкому спектру послуг, розмаїтості освітніх пропозицій, зв'язкам з різними інституціями, сприяє посиленню освітнього і соціально-культурного потенціалу та розвитку громад і регіонів; зростанню конкурентоспроможності й окремої особистості, й держави загалом (Марчук А. 2020: 233). Тому, вважаємо, що домінуючою складовою підсистеми дизайн-освіти дорослих має стати мережа дизайн-центрів освіти дорослих, та багатопрофільних центрів освіти дорослих з дизайн-відділеннями, при яких діятимуть дизайн-студії, дизайн-гуртки, дизайн-курси, дизайн-тренінги. На нашу думку, вони будуть здатні швидко адаптуватися до нових викликів і активно використовуватися для інноваційних проєктів у сфері дизайн-освіти. Компетенція центрів освіти дорослих стає більш необхідною для комплексного консультування в сфері освіти та управління переходами між різними секторами освіти та професійної підготовки. Їх досвід та ключові компетенції завжди готові для формування суспільного та регіонального освітнього ландшафту майбутнього. Широке розмаїття програм центрів освіти дорослих в свою чергу створює велику кількість каналів зв'язку далеко за межами освітнього сектору, зокрема, з культурними та молодіжними центрами, міграційними установами. Окрім того, вони роблять вагомий внесок у розвиток культурної життєздатності громади і роблять ці громади привабливими для її мешканців, вносять життя всередині міст і місцевих центрів, що забезпечує їх значну економічну цінність для місцевого співтовариства. Таким чином, Центри зміцнюють громаду і тим самим підвищують конкурентоспроможність всього регіону (Центри світи Дорослих. Освіта як суспільна відповідальність. 2011).

Такі центри вже діють в Україні і показують свою результативність. До них належить центр освіти дорослих (ЦОД) Галицинівської ОТГ (Миколаївська обл.), філіали якого базуються в навчальних приміщеннях при школах, сільських радах, бібліотеках. Після аналізу запитів громадян щодо найпопулярніших курсів було сформовано спектр освітніх програм з дизайну та інших профілів. Сьогодні у філіях Галицинівського центру освіти дорослих діють курси з ландшафтного дизайну, флористичного дизайну, дизайну виробів з текстилю, в'язання, основ шиття, та цифрових технологій для проєктування. Крім них, в центрі започатковані програми інших профілів. Загалом у ЦОД діє більше 20 освітніх програм. На них є попит у місцевих жителі, які стають в чергу на

запис. На думку методистки центру Руслани Сікаленко, головна родзинка ЦОД у громаді полягає в тому, що він допомагає відкривати таланти людей та підтримувати традиції у регіоні, даючи можливість жителям заново відкрити себе та мати заробіток. Центри освіти для дорослих з дизайн-відділеннями повинні стати майданчиками, де збираються люди, які хочуть навчатися і хочуть навчати(Солодка В. 2020).

Іншим вдалим прикладом роботи дизайн-центрів є мережа центрів освіти дорослих Яворівського району (Львівська обл.). Зокрема в навчальному дизайн-центрі «Мастак», який діє при середній школі в селі Старичі проводять підготовку етнодизайнерів на місцевих традиціях. У ньому працюють столярна і художня майстерні, де навчають розробляти, виготовляти і розписують дерев'яні іграшки на основі традицій місцевого осередку декоративно-вжиткового мистецтва. Його Важливим завданням є збереження мистецької спадщини Яворівщини – відродження традиційного народного ремесла забавкарства. Останніми роками Товариство краєзнавців «Гостинець» досліджує історію, типологію, традиції орнаментування автентичної іграшки. Крім цього, тут пропонують також тренінги з особистісного розвитку за темами: «Позитивне мислення», «Формування команди», «Як досягти успіху», «Розвиток власної справи» та інші тренінги для охочих навчатись. Всі навчальні програми розробляються у відповідності до сучасних потреб жителів регіону. Районний центр освіти дорослих, на базі Новояворівського музею, є координаційним і методичним центром для усіх чотирнадцяти ЦОД Яворівщини. На базі зазначених центрів реалізовано мікрограндові програми: «Студія вітражного дизайну», «Яворівська вишивка, як унікальний код та оберіг краю», з підготовки етнодизайнерів (Освіта для дорослих: збірник кращих практик. 2021).

Крім навчання проектуванню, в дизайн-центрах і дизайн-відділеннях багатопрофільних центрів освіти дорослих мають розвивати творчі здібності, вивчати сучасну філософію дизайну, поведінкові науки, особливості соціальної взаємодії, бізнес-психології та формувати актуальні м'які навички дизайнера.

Для розвитку мережі дизайн-центрів освіти дорослих в Україні можуть бути задіяні громадські організації, такі, як Національна спілка майстрів народного мистецтва України, спілка дизайнерів України та інші, значний потенціал яких в цій справі зостається не реалізованим. На території нашої країни, більшість регіони мають свої етнокультурні особливості та осередки різних видів декоративно-вжиткового мистецтва, які представляють майстри Національної спілки

майстрів народного мистецтва України. Таких майстрів розглядаємо як етнічних дизайнерів, які принесуть значну користь в роботі в дизайн-центрів освіти дорослих. Створення зазначених центрів при осередках Національної спілки майстрів народного мистецтва дозволить сформувати їх розгалужену мережу. Такі дизайн-центри повинні функціонувати при організаційному і фінансовому сприянні громад. Кожна громада сама найкраще розуміє, які саме вміння і знання необхідні місцевим дорослим жителям, які саме прогалини існують в їхньому розвитку та який їхній потенціал можна використати для ефективного розвитку громади. У кожному окремому випадку слід конструювати власну регіональну систему центрів освіти дорослих з дизайн-відділеннями, яка б враховувала особливостям кожної громади. Тут не може бути стандартного універсального підходу (Косик Н. 2017: 30).

Висновки. Отже, в Україні назріла проблема створення гармонійної системи дизайн-освіти дорослих, як складової неперервної дизайн-освіти, яка відповідає сучасним потребам. Неінституалізована неформальна освіта є гнучкішою за формальну, вона швидко реагує на потреби дорослих і ринку праці; дає людині право вибору – де, коли, в якому обсязі та в який спосіб отримувати необхідні знання, уміння, досвід. Створення і поширення центрів освіти дорослих, як ключової складової неформальної освіти відбувається у багатьох країнах світу та стає своєрідним освітнім трендом, зумовленим необхідністю розширення сфери освітніх послуг для різних категорій дорослого населення. В Україні вже сформувався ринок неформальної дизайн-освіти. І дизайнери надають їй перевагу через більшу відповідність потребам ринку, гнучкість, швидкість. Ключовими складником такої освіти мають стати центри освіти дорослих. Такі центри вже діють в Україні і показали свою результативність і перспективність. Виходячи з цього, вважаємо, що домінуючою складовою підсистеми дизайн-освіти дорослих в Україні має стати мережа дизайн-центрів освіти дорослих або багатопрофільних дизайн-центрів з дизайн-відділеннями, при яких діятимуть дизайн-студії, дизайн-гуртки, дизайн-курси, дизайн-тренінги. Для розвитку мережі дизайн-центрів освіти дорослих в Україні можуть бути задіяні громадські організації, такі, як Національна спілка майстрів народного мистецтва України, спілка дизайнерів України та інші, значний потенціал яких в цій справі зостається не реалізованим. В залежності від регіональних умов, в кожному випадку слід конструювати власну систему дизайн-центрів освіти дорослих яка б відповідала особливостям кожної громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко О. В. Моделі центрів освіти дорослих в Україні. 2018. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/716897/1/Anishchenko%20O.%20Adult%20Education%20Center%20models.pdf> (дата звернення: 10. 04. 2024).
2. Войтюк Т. Яка середня тривалість життя в Україні. Дані Держстату. 2021. URL: <https://suspilne.media/133692-aka-seredna-trivalist-zitta-v-ukraini-dani-derzstatu/> (дата звернення: 12.04.2024).
3. Косик Н. Велосипед вже винайдено – треба тільки навчитись їхати. 2017. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/osvita-dlya-doroslykh-zbirnyk-krashchykh-praktyk> (дата звернення: 10.04.2024).
4. Лук'янова Л. Б. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний довід. Київ, 2017. 147 с.
5. Марчук А. Андрогогіка: навч. посіб. 2020. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3218/1/andragogika.pdf> (дата звернення: 07.04.2024).
6. Маслянікова І.В. Сучасні підходи навчання дорослих: теоретичні та емпіричні аспекти. 2020. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2020/6.pdf (дата звернення: 28.03.2024).
7. Освіта для дорослих: збірник кращих практик. 2021. URL: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraine_pics/ukraine_2/publications_new_Ukraine/Replacing_Walls_With_Open_Windows_Project.compressed.pdf (дата звернення: 04.04.2024).
8. Стан розвитку дизайну в Україні. На прикладі графічного та предметного дизайну: звіт за результатами дослідження. Львів, 2019. 73 с. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Ukrainian_Design_Monitoring_PPV_2019_UA.pdf (дата звернення: 27. 03.2024).
9. Солодка В. Що таке центри освіти дорослих і як вони працюють в Україні. 2020. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/09/9/242257/>(дата звернення: 10.04.2024).
- 10.Трейтук А. Універсальний дизайн в освіті. 2017. URL: <https://rcpio.ipko.kubg.edu.ua/?p=2414> (дата звернення: 07.04.2024).
11. Центри Освіти Дорослих Освіта як суспільна відповідальність. Берлін. 2011. URL: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraine_pics/ukraine_2/centry_obrazov_vzroslykh.pdf (дата звернення: 28. 03.2024).
12. Що з роботою «у віці» в Україні. 2020. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/01/27/239676/>(дата звернення: 08.04.2024).
13. Tusting, K., Barton D. Models of Adult Learning. 2003. URL: https://www.academia.edu/12892115/Models_of_Adult_Learning?uc-g-sw=4229918 (дата звернення: 10.04.2024).

REFERENCES

1. Anishchenko O. V. (2018) Modeli tsentriv osvity doroslykh v Ukraini [Models of adult education centers in Ukraine]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/716897/1/Anishchenko%20O.%20Adult%20Education%20Center%20models.pdf> (Accessed: 10. 04.2024). [in Ukrainian].
2. Voitiuk T. (2021) Yaka serednia tryvalist zhyttia v Ukraini. Dani Derzhstatu [What is the average life expectancy in Ukraine. State Statistics Service data]. URL: <https://suspilne.media/133692-aka-seredna-trivalist-zitta-v-ukraini-dani-derzstatu/> (Accessed:12.04.2024). [in Ukrainian].
3. Kosyk N. (2017) Velosyped v zhe vynaideno – treba tilky navchytys ykhaty [The bicycle has already been invented – you just have to learn to ride it]. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/osvita-dlya-doroslykh-zbirnyk-krashchykh-praktyk> (Accessed:10.04.2024). [in Ukrainian].
4. Lukianova L. B. (2017) Zakonodavche zabezpechennia osvity doroslykh: zarubizhnyi dovid [Legal provision of adult education: foreign evidence]. Kyiv. 147 s. [in Ukrainian].
5. Marchuk A. (2020) Androhohika: navch. posib. [Androgogy: a study guide]. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3218/1/andragogika.pdf> (Accessed:07.04.2024). [in Ukrainian].
6. Maslianikova I.V. (2020) Suchasni pidkhody navchannia doroslykh: teoretychni ta empyrychni aspekty [Modern approaches to adult education: theoretical and empirical aspects]. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2020/6.pdf (Accessed: 28.03.2024). [in Ukrainian].
7. Osvita dlia doroslykh: zbirnyk krashchykh praktyk (2021). [Education for adults: a collection of best practices]/ URL: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraine_pics/ukraine_2/publications_new_Ukraine/Replacing_Walls_With_Open_Windows_Project.compressed.pdf (Accessed:04.04.2024). [in Ukrainian].
8. Stan rozvytku dyzainu v Ukraini. Na prykladi hrafichnoho ta predmetnoho dyzainu: zvit za rezultatamy doslidzhennia (2019) [The state of development of design in Ukraine. On the example of graphic and subject design: a report on the results of the study]. Lviv. 73 s. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Ukrainian_Design_Monitoring_PPV_2019_UA.pdf (Accessed: 27. 03.2024). [in Ukrainian].
9. Solodka V. (2020) Shcho take tsentry osvity doroslykh i yak vony pratsiuut v Ukraini [What are adult education centers and how do they work in Ukraine]. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/09/9/242257/>(Accessed: 10.04.2024). [in Ukrainian].
10. Treitak A. (2017) Universalnyi dyzain v osviti [Universal design in education]. URL: <https://rcpio.ipko.kubg.edu.ua/?p=2414> (Accessed: 07.04.2024). [in Ukrainian].
11. Tsentry Osvity Doroslykh Osvita yak suspilna vidpovidalnist (2011). Berlin. [Adult Education Centers Education as a social responsibility]. URL: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraine_pics/ukraine_2/centry_obrazov_vzroslykh.pdf (Accessed: 28. 03.2024). [in Ukrainian].
12. Shcho z robotoiu «u vitsi» v Ukraini (2020). [What about work «at the age» in Ukraine]. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/01/27/239676/>(Accessed: 08.04.2024). [in Ukrainian].
13. Tusting, K., Barton D. (2003) Models of Adult Learning. URL: https://www.academia.edu/12892115/Models_of_Adult_Learning?uc-g-sw=4229918 (Accessed:10.04.2024).